

A gép, amely megnyerte a háborút

Az ünnepség vége még nagyon messze volt, és ez a Multivac föld alatti termeiben is érződött a levegőben.

Ha másban nem, az elszigeteltség és csend pusztája tényében egyértelműen megmutatkozott. Egy évtized óta először nem szaladgáltak technikusok a gigászi számítógép létfontosságú alkatrészei között, a halvány fények nem pislogtak szeszélyes mintázatokban, a ki- és beáramló információ elapadt.

Nem sokáig tarthat a tétlenség, ez természetes, hiszen a béke komoly igényeket fog támasztani. Egyelőre azonban, egy napig vagy talán egy egész hétig még a Multivac is megünnepelheti a nagy sikert, és megpihenhet.

Lamar Swift levette katonasapkáját, amit viselt, majd végignézett a hatalmas számítógép hosszú és üres folyosóján. Meglehetősen kimerültén roskadt le az egyik technikus forgószékebe, egyenruhája pedig, amiben mindig is feszengett, hirtelen nehéznek és gyűröttnek tűnt.

- Ijesztő módon hiányozni fog - szólalt meg. - Már nem is emlékszem rá, hogy valaha ne álltunk volna háborúban a Denebvel, s természetellenesnek tűnik, hogy beköszöntött a béke, és nyugtalankodás nélkül tekinthetünk fel a csillagokra.

A Naprendszeri Föderáció vezérkari főnökével érkező két férfi fiatalabb volt Swiftnél. Egyikük sem őszült még. Egyikük sem tűnt hozzá foghatóan kimerültnek.

A vékony ajkú John Henderson, aki csak nehezen tudta kordában tartani a diadalmámor okozta megkönnyebbülését, kijelentette:

- Elpusztultak! Elpusztultak! Folyton ezt mondogatom magamnak újra meg újra, és még mindig nem tudom elhinni. Olyan sokat és oly sok éven át emlegettük a Földet és annak minden világát, a minden emberi lényt fenyegető veszélyt, és mindvégig igaz volt minden szavunk. Erre mi maradtunk életben, a denebieket pedig mind szétzúztuk és elpusztítottuk. Most máj* nem kell félnünk soha többé!

- És ezt a Multivacnek köszönhetjük - jelentette ki Swift, és csendes pillantást vetett a kősziklanyugalmú Jablonskyra, aki a háborúban mindvégig a tudomány orákulumának fő tolmácsa volt. - igaz, Max?

Jablonsky vállat vont. Automatikusan cigarettáért nyúlt, majd úgy döntött, mégsem gyújt rá. A sok ezer alkalmazott közül, aki a Multivac alagútjaiban élt, egyedül neki szabadott dohányoznia, ám a vége felé már határozott erőfeszítéseket tett rá, hogy ne éljen privilégiumával

- Igen, ők ezt hajtogatják - felelte. Széles hüvelykujját a jobb vállához húzta, és felfelé bökött vele.

- Irigykedsz. Max?

- Amiért a Multivacet éltetik? Amiért a Multivac az emberiség hatalmas hőse ebben a háborúban? - Jablonsky barázdált arcán a helyzethez illő megvetés tükröződött. - Mit érdekel ez engem? Legyen csak a Multivac a gép, amely megnyerte a háborút, ha ez örömet okoz nekik.

Henderson a szeme sarkából figyelte két társát. Ebben a rövid közbjátékban, amihez ők hárman a megtévelyodott város egyetlen nyugalmas zugába menekültek; a

háború veszélyei és a béke bonyodalmai közötti rövid közbjátékban; amikor egy pillanatra végre mindannyian nyugalomra lelhetnek, kizárólag saját terhének és vétkének volt tudatában.

E terhet hirtelen túlságosan hatalmasnak érezte ahhoz, hogy elviselje. A háborúval együtt meg kellett szabadulnia ettől is, most rögtön!

- A Multivacnak semmi köze nem volt a győzelemhez - jelentette ki Henderson.

- Csak egy gép.

- Hatalmas gép - jegyezte meg Swift.

- Akkor csak egy hatalmas gép. Semmivel nem ér többet, mint az adatok, amiket beletáplálnak. - Egy pillanatra elhallgatott, hirtelen elbátortalanították a saját szavai.

Jablonsky ráemelte tekintetét, vastag ujjai megint cigaretta után kotorásztak, majd visszahúzódtak.

- Ezt igazán tudhatnád! Te tápláltad be az adatokat. Vagy egyszerűen csak magadnak tulajdonítottad az érdemet?

- Dehogy! - csattant fel Henderson. - Nincs semmiféle érdem! Tudsz bármit is az adatokról, amivel a Multivacnak dolgoznia kellett, amit száz kiségitő számítógép emésztett elő a számára itt a Földön, a Holdon, a Marson, sőt még a Titánon is? A Titán ráadásul mindig fáziskésésben volt, és mindig úgy lehetett érezni, hogy az onnan származó számadatok kiszámíthatatlan eltéréseket visznek az egyenletekbe.

- Ez bárkit megőrjítene - állapította meg Swift tapintatos együttérzéssel.

Henderson a fejét rázta.

- Nem csak erről volt szó. Be kell vallanom, hogy nyolc éve, amikor leváltottam Le- pontot a főmérnöki posztról, ideges voltam. Am akkoriban mindent áthatott az általános lelkesedés. A háború még a távolban folyt, valódi veszélyek nélküli kalandnak láttuk. Még nem értünk el addig a pontig, ahol emberes hajókat kellett

bevetnünk, és ahol a csillagközi térgörbületek egész bolygókat nyelhetek el, ha pontosan céloztuk be őket. De akkor, amikor először szembesültünk a valódi nehézségekkel...

Haragosan - végre megengedhette, hogy kimutassa a haragját - kijelentette:

- Fogalmatok sincs az egészről!

- Nos - válaszolta Swift akkor meséld el nekünk! A háborúnak vége. Győztünk.

- Igen. - Henderson biccentett. Erről nem szabadott elfeledkeznie. A Föld győzedelmeskedett, szóval, minden a lehető legjobban alakult. - Nos, az adatok értelmetlenné váltak.

- Értelmetlenné? Úgy érted, szó szerint? - kérdezte Jablonsky.

- Szó szerint. Mégis, mire számítottatok? Az volt a gond veletek, hogy ti ketten sohasem jártatok odakint, a sűrűjében. Sohasem hagytátok el a Multivacet, Max, és te is, igazgató uram, sosem léptetek ki az udvarházból, hacsak nem hivatalos látogatások alkalmával, amiken pontosan azt láttátok, amit ők akartak, hogy lássatok.

- Erről nem volt tudomásom - döbönt meg Swift -, amint talán sejthetted is.

- Van fogalmad arról - érdeklődött Henderson -, a háború második felére milyen mértékben bizonytalanná és megbízhatatlanná vált bármely adat a gyártási kapacitásunkkal, a készleteinkkel, a képzett emberi erőforrásainkkal kapcsolatosan

- voltaképp bármivel, ami a háború szempontjából fontosnak számított? Az egységek vezetői, legyen szó civilekről vagy katonaiakról, egyaránt arra törekedtek, hogy jobb képet fessenek önmagukról, ezért eltussolták a rosszat és felnagyították a jót. Bármit tettek a gépek, azoknak az embereknek, akik a programozást végezték és az adatokat értelmezték, a saját bőrükre kellett gondolniuk, és hátba kellett döfniük az ellenlábasait. Ennek semmilyen módon nem lehetett véget vetni. Próbálkoztam, de kudarcot vallottam.

- Nyilván - vigasztalta csendesen Swift. - Megértem, hogy másképp nem lehetett.

Jablonsky ezúttal úgy döntött, hogy tényleg rágyújt egy cigarettára.

- Feltételezem, hogy ennek dacára elláttad adatokkal a Multivac programjait. Nekünk egy szóval sem említettél semmiféle megbízhatatlanságot.

- Mégis hogyan tehettem volna? És ha megteszem, hogyan hihettetek volna nekem? - kérdezte vad dühvel Henderson. - Az egész háborút a Multivachez igazítottuk. Ezt az egy komoly fegyvert vethettük be, mivel a denebiek nem rendelkeztek hasonlóval. Mi más tarthatta volna fenn a harci morált a biztos pusztulás árnyékában, ha nem az a bizonyosság, hogy a Multivac mindig megjósolja és megghiúsítja a denebiek minden hadmozdulatát, mindvégig irányítja a saját hadmozdulatainkat és megakadályozza azok megghiúsítását? A végtelen mindenségít, miután felrobbantották a kém-térgörbületünket, semmilyen megbízható adattal nem rendelkezünk a denebiekről, amit a Multivacbe táplálhattunk volna, és ezt végképp nem mertük nagydobra verni!

- Való igaz - helyeselt Swift.

- Alikor hát - folytatta Henderson ha bejelentem, hogy az adatok megbízhatatlanok, mi mást tehetetek volna, mint hogy leváltotok és nem adtok hitelt a szavaimnak? Ezt mégsem hagyhattam.

- Szóval, mit tettél? - érdeklődött Jablonsky.

- Mivel megnyertük a háborút, már elárulhatom, mit tettem. Helyesbítettem az adatokat.

- Hogyan? - kérdezte Swift.

- Az ösztöneimre hallgattam, azt hiszem. Addig ügyeskedtem az adatokkal, amíg helyesnek nem tűntek. Eleinte alig mertem megtenni. Módosítottam valamit itt, helyesbítettem azt, ami egyértelműen lehetetlennek hatott. Amikor az ég nem szakadt ránk, kicsit merészebben jártam el. A vége felé már alig érdekelt. Egyszerűen szükség szerint kiírtam a megkívánt adatokat. Még a Multivac kiegészítő gépezetével is készíttettem adatokat magamnak egy saját programintázat szerint, amit kifejezetten ebből a célból szerkesztettem meg.

- Véletlenszerű számadatokkal? - kérdezte Jablonsky.

- Egyáltalán nem. Beépítettem a szükséges preferenciákat,

Jablonsky egészen váratlanul elmosolyodott, sötét szeme felragyogott az alsó szemhéj ráncai mögött.

- Háromszor kaptam jelentést a kiegészítő gépezet jogosulatlan használatáról, és mindháromszor annyiban hagytam a dolgot. Ha számított volna, kinyomoztattam és megtudtam volna, hogy te vagy e mögött, John, és kiderítettem volna, min ügyködsz. A Multivackel kapcsolatban azonban akkoriban természetesen semmi sem számított, ezért megúsztad.

- Hogy érted azt, hogy semmi sem számított? - kérdezte gyanakvón Henderson.

- Úgy, ahogy mondtam. Szerintem, ha akkor elárulom, megkíméltelek volna a gyötrődéstől, viszont ha elárultad volna a titkot, akkor engem is megkímélhettél volna ugyanettől. Miből gondoltad, hogy a Multivac működőképes állapotban volt, bármiféle adatokat tápláltál is bele?

- Nem volt működőképes állapotban? - csodálkozott el Swift.

- Nem igazán. Nem megbízhatóan. Végül is, hol voltak a technikusaim a háború utolsó éveiben? Elárulom:

több ezer különféle úrszerkezeten táplálták az adatokat a számítógépekbe. Mind itt hagyott! Olyan kölykökkel kellett beélnem, akikben nem tudtam megbízni, és veteránokkal, akiknek rég elavult már a tudása. Ráadásul szerinted megbízhattam a szilárd alkatrészekben, amiket az utolsó években a Kriogenika előállított? Munkások tekintetében a Kriogenika semmivel sem állt jobban nálam. Nekem cseppet sem számított, hogy a Multivacbe táplált adatok megbízhatóak voltak-e vagy sem. Az eredményeknek nem adhattam hitelt. Ennyit biztosan tudtam.

- Hogyan oldottad meg a helyzetet? - érdeklődött Henderson.

- Pontosan úgy, ahogy te, John. Beiktattam a hibátényezőket. Az ösztöneimhez igazítva helyesbítettem a dolgokat... és így nyerte meg a gép a háborút.

Swift hátradőlt a székében, lábát kinyújtotta maga előtt.

- Micsoda vallomások! Szóval, az anyagról, amit átadtatok nekem, hogy irányt mutasson, kiderül, hogy embertől származó értelmezése volt embertől származó adatoknak. Jól értettem?

- Úgy tűnik - ismerte be Jablonsky.

- Akkor úgy látom, helyesen jártam el, amikor nem támaszkodtam túlzottan rá

- állapította meg Swift.

- Nem? - Annak ellenére, amit az imént mondtam, Jablonsky szakmai önértékét sértette a kijelentés.

- Sajnos nem. Úgy tűnt, a Multivac arra utasít: itt mérjünk csapást rájuk, és ne ott! Tegyük ezt, és ne azt! Várjunk, ne tegyünk semmit! De sosem lehettem biztos benne, hogy amit látszólag a Multivac tanácsol, valóban ő mondta-e; vagy hogy amit valóban mondott, ténylegesen úgy gondolta-e. Ebben sosem lehettem biztos.

- Pedig a kész jelentés mindig kellően egyértelmű volt - mondta Jablonsky.

- Azok számára, akiknek nem kellett ténylegesen meghozniuk a döntéseket, talán. De nem nekem. Az ilyen döntésekkel járó felelősség iszonya elviselhetetlen, és még a Multivac sem volt elég ahhoz, hogy megszabadítson ettől a teherrel. De a lényeg, hogy jogosan kételkedtem, és ez hatalmas megkönnyebbülés.

A kölcsönös vallomások összeesküvéses légkörében Jablonsky félredobta a rangokat.

- Akkor mégis hogyan jártál el, Lamar? Végtére is te hoztad meg a döntéseket. Hogyan?

- Nos, azt hiszem, ideje lenne visszamennünk, de... előbb még elmondom. Miért is ne? Ténylegesen használtam számítógépet, Max, de egy a Multivacnál régebbi típust, sokkal régebbit.

A zsebében kutató cigaretta után, majd némi aprópénzzel együtt előhúzott egy dobozzal. Régi típusú érméket vett elő, amelyek még azokból az első évekből származtak, mielőtt a fémhiány egy számítógépes komplexumhoz kapcsolt hitelrendszert tett szükségessé.

Swift meglehetősen bárgyún elmosolyodott.

- Nekem még mindig ez kell ahhoz, hogy a pénz létezőnek tűnjön. Az öregek nehezen hagynak fel ifjúkori szokásaikkal. - A szájába tett egy cigarettát, aztán egyenként visszapotyogtatta a pénzérméket a zsebébe.

Az utolsó érmét az ujjai közt tartotta, és elgondolkodva bámult rá.

- A Multivac nem az első számítógép, barátaim, még csali nem is a legismertebb, és nem az, amelyik a leghatékonyabban le képes venni a döntéshozatal terhét egy parancsnok válláról. Valóban egy gép nyerte meg a háborút, John, legalábbis egy nagyon egyszerű számítógépes szerkezet; olyasvalami, aminek mindig hasznát vettem, valahányszor különösen nehéz döntést kellett meghoznom.

Elmerengő, halvány mosollyal feldobta a kezében tartott érmét. A pörgő fémdarab megcsillant a levegőben, aztán Swift előrenyújtott tenyerében állapotodott meg. Keze összecsukódott, aztán a másik kézfejeére csapott. Jobb keze ott maradt, elrejtette az érmét.

- Fej vagy írás, uraim? - kérdezte Swift.

(Galamb Zoltán)